

en inledning till the sky is blue

en inledning till *the sky is blue*

tidigt en morgon 2011-02-10 kl. 7.30–9.30

Tidigt en morgon, när jag just vaknat, rör sig tankarna runt läsningen jag gjorde på Forum i november 2010.¹ Uppläsningen har stört mig. Och jag fantiserar om hur jag skulle kunna ha gjort framförandet annorlunda. En inledning som kontextualiserar texten ”under en himmel”, som jag läste den kvällen, börjar ta form. Inledningen skulle dessutom gjort hela mitt projekt mer begripligt. Jag fantiserar inte bara om vad jag skulle sagt, utan också om hur jag skulle agerat annorlunda. Mina uppläsningar ur *the sky is blue* har börjat bli allt viktigare för mig och jag har mer och mer börjat fundera över hur en sådan bör göras. Ljus, ljud, sitta, stå, lästempo, pauseringar, neutralt, inlevelse, inledning, kringprat. Vad hör och ser publiken när jag läser? Läsningarna liksom skrivandet har blivit en jakt på det jaget som jag talar utifrån i *the sky is blue*. Michel Foucault beskriver i ”Jagskriften” skrivandet som en akt i vilken man gör sig synlig både inför sig själv och för den andre. ”Att skriva är att ’visa sig’, låta sig ses, få sitt eget ansikte att framträda hos den andre.”² Detta blir särskilt tydligt för mig när jag läser mina texter högt, det är som om jag bor i mina texter.

Innan jag påbörjar inledningen, ber jag Jean Claude Arnault att dämpa ljuset.³ Ljuset bländade mig och jag såg inte publiken när jag läste. Jag säger: ”

1. 2010–11–18 hade konstnärliga fakulteten i Göteborgs Universitet en presentation av olika konstnärliga forskningsprojekt på *Forum -Nutidsplats för kultur* i Stockholm. Jag läste texten ”under en himmel”, som finns under avdelningen ”fyra verkbeskrivningar”.

2. Foucault Michel, ”Jagskriften”, övers. Jan Stolpe, *Diskursernas kamp*, texter i urval av Thomas Götselius och Ulf Olsson, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 2008, s.229, se också s.219-220

3. Jean Claude Arnault är konstnärlig ledare för Forum.

Jag kan inte tala när jag inte ser dem som jag talar till.” När ljuset tonats ner säger jag att *the sky is blue* handlar om förlust. Jag använder inte bilden av hunden som biter sig själv i svansen, som jag gjort vid tidigare presentationer av avhandlingen, kanske nämndes den vid läsningen på Forum. Jag minns inte längre. I alla fall utelämnar jag den från denna i fantasin gjorda inledningen.⁴

Samtidigt som jag säger att det handlar om förlust lyfter jag notstället som mitt manus ligger på, det stod för nära inpå mig, och ställer det på ett bekvämare avstånd. Men det är inte längre texten ”under en himmel”, som ligger där. I fantasin har jag bytt ut den mot två andra, ”utsikt från en grästuva” och ”på buss 19”, för jag förstår, allt eftersom inledningen tar form, att de texterna i högre grad klargör vad jag menar med att projektet handlar om förlust.⁵

Jag fortsätter med att säga; i min avhandling möts två stora personliga förluster. En mycket privat förlust och en annan större förlust, större i bemärkelsen att den rör vid, vad jag föreställer mig, många fler. Det är i min personliga erfarenhet som avhandlingens centrala verk; ”1000 stories about a blue sky”, ”jag samlar på himlar, jag samlar på himlen” och ”under en himmel” har sitt ursprung. Sedan frågar jag om jag hörs bra och om det verkligen är nödvändigt att prata så nära mikrofonen. Jag fick instruktioner av Jean-Claude om att tala väldigt nära mikrofonen, men min röst kändes då främmande. Det var svårt att vara i texten på det sättet som jag vill vara när jag läser mina texter högt. Nu provar jag på vilket avstånd det är möjligt att tala och ändå höras bra. Publiken ger klartecken. Nu står jag bekvämt med mikrofonen på lagom avstånd. Min röst återges inte längre som ett eko i mitt huvud, och notstället med mina texter står på ett lagom läsavstånd. Jag behöver inte anstränga mig för att se texten utan kommer att kunna

4. ”Men som jag skriver i ”i foca 2004”: '[...] himlen är blå är ingen fråga. Det är ett påstående som bottnar i en stark längtan, en orimlig längtan, efter något stabilt och universellt.’ *the sky is blue* är ett resultat av att denna längtan har fått komma till uttryck och konfronteras med insikten om, inte bara det omöjliga, utan också det orimliga i begäret efter det universella. Man kan säga att detta begär, mynnar ut i en katt och rätta lek med mig själv, eller kanske ännu värre, den snurriga lek som utbryter när hunden biter sig själv i svansen.” ur ”*the sky is blue* och texterna” s.4.

5. Texterna ”utsikt från en grästuva” och ”på buss 19” finns under avdelningen ”tolv betraktelser”.

koncentrera mig på läsningen. Men först måste inledningen avslutas. Den är till skillnad från texterna inte nedskrivna. Jag brukar endast tänka ut var den skall börja och var den skall sluta. Mellanrummet fylls ut under tiden som jag talar. Det är också så den här texten skrivs. Mellanrummet fylls i under skrivandets gång. Jag är lugn nu. Efter plockandet med notstället och mikrofonen och efter att ha tilltalat publiken lägger sig nervositeten.

Jag fortsätter att berätta om hur de två olika förlusterna möts och skär igenom den större berättelsen, det vill säga avhandlingen. I avhandlingen tar de varandra i hand, följs åt och griper in i varandra. De utgör inte centrum för verken i *the sky is blue*, men de bildar en bakgrund till dem, säger jag. En fond som de utspelar sig framför. På samma vis är min läsning på Forum i november en fond för den här texten. Det är ur den personliga erfarenheten av den misslyckade läsningen på Forum som denna text hämtar sin energi.

Så vad är centrum i *the sky is blue*? fortsätter jag. Vad har de tre centrala verken gemensamt och vad skiljer dem åt? Jag skulle vilja påstå att centrum, om man kan tala om ett centrum för denna avhandling, är ett tillstånd av otrivsel i det nuvarande samhället och en stark längtan efter något annat. En längtan som avspeglar sig i texterna i verket ”1000 stories about a blue sky”, i vilket ungdomar har blivit ombedda att skriva om den blå himlen. En fråga som visar sig mynna ut i texter som ger uttryck för en stark längtan efter en bättre värld, berättar jag. I texterna finns inga lösningar, men ungdomarna visar desto större prov på en förmåga att föreställa sig en annan värld, där enkla värdegrunder som jämlikhet, fred, förståelse och kärlek har en självklar plats. Och är det inte denna förmåga att föreställa sig en bättre värld än den nuvarande som måste vara själva driften i politiken? frågar jag. Verket upprättar på så sätt en förbindelse med den ena av de två förlusterna. Förlusten av tilltron till politiken. Jag läser ett stycke ur ”i foca 2004”:

I tonåren hade jag en stark tilltro till politikens möjlighet att skapa ett jämlikt samhälle. Min pappa var under min uppväxt engagerad i Socialdemokraterna och fackföreningsrörelsen. Det talades därför ofta politik i vårt hem. Ett samtal som ledde till att jag hade en övertygelse om att vi genom politiken kunde påverka det samhälle vi lever i. Politik i den mening som Bengt Göransson argumenterar för i sin bok *Tankar om politik*:

”Politik handlar nämligen inte främst om att fatta beslut, utan om att bearbeta samhällsproblem genom tankeutbyte mellan människor, där deras värderingar får påverka ställningstagandena, inte bara det som ses som objektiva fakta.”⁶

Vilket är något annat än den konsensus som det västerländska samhället nu tycks ha inordnat sig i. Hyperkapitalismen framstår allt mer som det enda alternativet. Marknadskrafterna har blivit objektiva fakta, något som vi har att rätta oss efter.⁷

Och det är upplevelsen, fortsätter jag, av denna konsensus som kommer till uttryck i de olika texterna i ”tolv betraktelser”. I till exempel texten ”på buss 19”, som jag strax skall läsa för er, finns följande avsnitt. Jag läser:

Jag går in på Elgiganten på Backaplan. Det första jag möter är en kassa, något jag tycker är lite märkligt eftersom kassorna brukar vara vid utgången. Blir lite osäker men ingen hejdar mig. Letar mig fram till avdelningen för TV-apparater och bildskärmar. Fastnar framför alla TV-apparater som alla visar samma bild, kanadensisk konstakning. Konstigt med alla dessa apparater med samma bild, samma rörelse i varje bild exakt samtidigt. Det är bara storleken som skiftar. Det är som om det finns en enorm mångfald av samma sak. Det spelar egentligen ingen roll vad jag väljer, det är ändå samma. Alla skärmarna gör mig förvirrad, eller är det den enorma upprepningen som gör mig förvirrad. Vi kan välja vilken sorts TV vi vill, men innehållet förblir ändå lika. Jag känner mig mest vilsen. Försöker snabbt leta mig ut igen, men hyllor är fyndigt uppställda så att alla kunder måste ta vissa vägar. Man måste till exempel passera en avdelning för dataspel och dvd-filmer för att komma ut. Det finns inga raka vägar till utgången. Det finns bara den som ser till att jag passerar så många möjligheter till att köpa som möjligt. Hamnar till slut vid samma kassa som jag mötte vid ingången och när jag passerar utgången förstår jag att jag på något vis missat ingången och istället gått in via utgången. Ingången var helt enkelt rakt fram.⁸

Avsnittet ger inte endast uttryck för en vantrivsel, utan också för en alienation, inför en värld i vilken kapitalismen får sitt självklara uttryck genom mängden av varor. Det går inte att undkomma olika erbjudanden om att köpa, samtidigt som valet ändå gör detsamma, ”det spelar egentligen ingen roll vad jag väljer, det är ändå samma”.

6. Göransson Bengt, *Tankar om politik*, Ersatz, 2010, s.7

7. ur ”i foca 2004” under avdelningen ”två bakgrundstexter” s.13

8. ”på buss 19” under avdelningen ”tolv betraktelser” s.2

Det är i den personliga erfarenheten av vårt samhälle som verken i *the sky is blue* har sin utgångspunkt, förklarar jag. På så sätt skiljer sig min avhandling från till exempel historiska, idéhistoriska eller filosofiska avhandlingar, vilka oftast strävar efter en mer objektiv framställning. Min förhoppning är att min berättelse skall upprätta samband mellan den individuella människan och den värld vi lever i. Vilket jag i en essä beskriver som att ”konsten försöker ge dynamiska beskrivningar av de lösa trådar som förbinder oss, med världen och de andra”.⁹ Och nu läser jag ett nytt stycke ur ”i foca 2004”:

Jag minns en gång när jag i en politisk diskussion i tidiga tonåren gjorde en analogi med en stegen. Jag sa till den jag talade med: ”Jag förstår inte varför man inte kan vända sig om och räcka den andre handen om det är lite svårare för denne att komma upp.” Jag vet, den är naiv; förhoppningen om ett samhälle där solidaritet med den andre är självklar. [...] Ibland är du stark ibland är jag det. Jag står kvar där. Inte i analogin om en stegen. Men jag har förhoppningar om en värld där det gemensamma tas på allvar.¹⁰

Stegen är förstas en mycket naiv tankefigur, fortsätter jag. Men även om den är naiv uttalar den i alla fall något. Den har ett mål som ligger bortom det som är. Det är det förlusten handlar om. Den naiva bilden har inte funnit sin ersättare. Det finns mycket lite i det offentliga politiska samtalet som uttalar förhoppningar om en värld som inte inrättar sig efter den liberala och kapitalistiska ordningen. *the sky is blue* gestaltar ett begär efter att kliva ur den ordningen. Jag gör en paus och frågar publiken om det är någon som vill ställa en fråga. Men det kommer ingen fråga.

Jag fortsätter; bilden med stegen leder till en annan återkommande bild i *the sky is blue*. Det handlar om en mer privat förlust som inträffade i och med min mammas död. Jag var tretton år och en av mina av tillflyktsplatser undan det smärtsamma var ett träd som stod på tomten vid sommartorpet, berättar jag och läser en bit ur texten ”utsikt från en grästuva”:

Jag söker trygghet i naturen. Jag litar på stenen, på ången, på regnet, på molnen, på himlen. De uppför sig inte konstigt, de liknar sig själva om och om igen.

9. ”detta tänker jag när jag läser henric benesch avhandling” under avdelningen ”tolv betraktelser” s.3

10. ”i foca 2004” under avdelningen ”två bakgrundstexter” s.15

Som en motsats till ett uppskakat inre som gör det omöjligt att återkomma till det som varit innan. Det var därför jag satt i trädet. Jag satt i trädet för säkerheten och de enkla sanningarnas skull. Att himlen är blå, att gräset är grönt, att göken gal och att solen glittrar på vattnet.¹¹

Med blicken riktad mot himlen tillbringade jag åtskilliga timmar i trädet. Det finns beskrivet i texten ”i foca 2004”. Denna scen är det tidigaste beskrivna minnet av mina upplevelser av det blå. Kanske är det inte helt fel att påstå att det är en urscen, säger jag prövande, som iscensätts om och om igen i *the sky is blue*. I verket ”1000 stories about a blue sky” iscensätter jag den genom att låta andra ungdomar skriva om en blå himmel. I ”jag samlar på himlar, jag samlar på himlen” är det min egen upplevelse av himlen som tar plats, men i ett omvänt händelseförlopp i relation till ”urscenen”, utvecklar jag tankegången. Himlarna i verket är fotograferade vid korta ögonblick av stark närvaro. Den blå himlen representerar i det fallet inte en flykt bort från något utan en längtan efter att kunna stanna i den känslan. Liknande närvarokänsla upplevde jag i trädet, men då var den en tillflyktsort bort från sorgen, säger jag. Jag upplever ofta i naturen en stark känsla av närvaro. En förtröstan på: ”Att himlen är blå, att gräset är grönt, att göken gal och att solen glittrar på vattnet”, upprepar jag.

I ”utsikt från en grästuva” skriver jag att: ”Jag är trött på att välja. Jag behöver inte fler val. Jag behöver inte ökad välfärd. Jag behöver sitta still.”¹² Dessa fyra korta meningar är en skärningspunkt för de båda förlusterna. I den sammanfaller konsekvenserna av erfarenheterna av de båda förlusterna till en uttalad önskan att komma undan det nuvarande och att fly genom att sitta still.

Ikväll har jag valt att läsa texterna ”utsikt från en grästuva” och ”på buss 19”, och jag vill med denna inledning beskriva hur de och avhandlingen kan förstås i relation till de två förlusterna. Jag menar inte att *the sky is blue* skall tolkas utifrån dessa personliga förluster, utan att de färger in, och ger mina verk en särskild nyans, förklarar jag. Istället för att försöka tvätta bort infärgningen, eller vi kan också tala om nedsmutsningen, väljer jag att låta den vara närvarande. På samma vis som den misslyckade läsningen på Forum färger in denna inledning. Jag utvecklar tanken och säger; jag föreställer mig att man i sin undersökning av fenomen kan låta

11. ”utsikt från en grästuva” under avdelningen ”tolv betraktelser” s.11

12. *ibid.* s.3

det subjektiva konfronteras med det undersökta och låta konfrontationen i sig bli en källa till kunskap och förståelse. Jag har inte velat kliva ur den subjektiva berättarpositionen, även om det kanske har förväntats av mig som forskare. Jag menar, säger jag, att den personliga erfarenheten ofta är en produktiv faktor inom konsten och det finns ingen anledning att göra avkall på den inom den konstnärliga forskningen. Jag gör en paus; Är det någon som vill fråga något?

– På vilket sätt menar du att det subjektiva kan vara en produktiv faktor?
Frågar en kvinna ur publiken.

– Jo, säger jag, jag menar att det är den som upprättar förbindelsen mellan den individuella människan och samhället, som jag talade om tidigare. Paul Feyerabend har beskrivit det som att man opererar i den sammanfallande delen mellan den individuella människan och den värld vi lever i. Det vill säga i den del som den så kallade objektiva vetenskapen inte så gärna behandlar.¹³

Jag kunde ha valt att läsa andra texter för er, fortsätter jag, då skulle en forskjutning av förståelsen av det nyss sagda äga rum. Den skulle inte helt skilt sig från den förståelsen som uppstår nu, men en liten skillnad hade skapats. *the sky is blue* består av de centrala verken ”1000 stories about a blue sky”, ”jag samlar på himlar, jag samlar på himlen” och ”under en himmel” samt olika texter, och jag har valt att låta dessa olika delar ligga lösa i en box, som i ett litet arkiv, beskriver jag. Genom detta försöker jag upprätta en modell för läsningen av avhandlingen som motsvarar hur en utställning med olika verk fungerar. Varje verk är beroende av de andra. De upprättar dialoger mellan varandra och tillsammans är de en polyfoni av röster. Vid en föreläsning av idéhistorikern Edda Manga vid Clandestinoinstitutet

13. ”Det är möjligt att bevara vad man kan kalla det konstnärliga skapandets frihet och att utnyttja det till fullo, inte bara som en flyktväg utan som ett nödvändigt medel för att upptäcka och kanske till och med förändra grunddragen i den värld vi lever i. Detta sammanfallande mellan delen (den individuella människan) och det hela (den värld vi lever i) mellan det rent subjektiva och godtyckliga och det objektiva och lagmässiga, är ett av de viktigaste argumenten för en pluralistisk metodologi.” Feyerabend Paul, *Mot metodvängnet – Utkast till en anarkistisk vetenskapsteori*, Arkiv moderna klassiker, övers. Thomas Brante och Cecilia Hansson, 2000, s.49

14. Edda Manga föreläste vid föreläsningsserien ”Biomakt, Begär och Rasism” [vt 2011] på Clandestinoinstitutet <http://www.bwanaclub.org/Kurser-.html>

i Göteborg, i vilken hon jämförde en konstnärs praktik med sin egen, sa hon: "Det finns inget linjärt i deras berättelser som leder fram till slutsatser, konsten dröjer sig kvar i det komplexa". Jag skulle vilja översätta det hon säger med att konsten istället för att söka slutsatser vill ge en mer mångbottnad förståelse för en sak, säger jag. I en utställning upprättas en dialogisk situation i vilken utsagor kan stå emot varandra och det är i friktionen dem emellan som kunskapsproduktionen sker. Konsten undviker oftast att fastslå något, den söker hellre efter en dialog.¹⁴

the sky is blue är ingen avhandling som med logiska argument kommer fram till en slutsats. Den utgår istället från ett påstående och öppnar upp det mot många olika möjliga förståelser, avslutar jag och tar fram texten "utsikt från en grästuva". Jag börjar långsamt läsa, försöker hitta rätt tempo, är noga med pauserna i punkterna och kommatecknen. På skärmen bakom mig har filmen med utsikten över åkrarna från Ekelidens trappa satts på. Det skymmer och mycket sakta rullar dimman in över åkrarna.

